

in fremder Uniform (Division Brandenburg) durchführte, um einen Kontakt mit ukrainischen Partisanen herzustellen und einen Gefangenenaustausch zu erreichen.

Der Herausgeber **Wolfgang Kessler** hat durch Anmerkungen den personalen und topographischen Rahmen der Erzählungen aufgeschlüsselt und durch die Auswahl von militärischen Landkarten die Lektüre noch um eine Dimension bereichert. Dafür und für wichtige Hinweise auf die einschlägige Sekundärliteratur⁸, schließlich aber für die reiche Illustration mit Abbildungen aus dem Nachlass Hans Kochs im Privatbesitz von Prof. **Erasmus Zöckler** sowie aus dem Teilnachlass im Galiziendeutschen Heimatarchiv, früher Kaiserslautern, nunmehr in der Martin-Opitz-Bibliothek in Herne, sei ihm ausdrücklich gedankt.

Karl W. Schwarz

ŠVORC, Peter. Štrbské vizitácie a ich aktéri. Od Tolerančného patentu po prvú svetovú vojnu. Prešov : UNIVERSUM, 2016, 241 s. ISBN 978-80-89046-95-9.

V závere roka 2016 vydalo prešovské vydavateľstvo UNIVERSUM monografickú prácu Štrbské vizitácie a ich aktéri s podtitulom *Od Tolerančného patentu po prvú svetovú vojnu*. Jej autorom je prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., ktorý sa v nej podujal priblížiť dejiny štrbského evanjelického zboru a jeho farárov od konca 18. storočia do vypuknutia Veľkej vojny. A hoci by sa na prvý pohľad mohlo javiť, že autor v knihe spracováva „iba“ regionálnu tému, nie je tomu tak. Ide totiž zároveň o vyrozprávanie príbehu samotnej evanjelickej cirkvi v Uhorsku a priblíženie vzťahu medzi jej ústrednými inštitúciami (biskupskými či seniorátnymi úradmi) a jednotlivými zborními, jestvujúcimi na okraji dištriktu či mimo centra krajiny. Kľúčovým dobovým

prameňom pri rekonštrukcii vyššie uvedenej minulosti sa pre autora stali cirkevné vizitácie, ktoré boli jednou z foriem kontroly farskej, resp. duchovnej správy, uskutocňované spravidla biskupom. Rímskokatolícka cirkev ich začala vykonávať po Tridentskom koncile s cieľom sledovať stav a život vo farnostiach, no v prvom rade získať prehľad o tom, do akej miery jednotlivé farnosti podľahli či úspešne odolávali reformácii. Vďaka premyslenému súboru otázok, na ktoré museli miestni farári dať podrobnú odpoveď, sa zachovali zápisnice – protokoly, z ktorých sa možno dozvedieť množstvo informácií nielen o cirkevnom zbore, ale aj o živote celej dediny. Až v 19. storočí prestali byť vizitácie výlučnou doménou rímskokatolíckej cirkvi a stali sa súčasťou cirkevného života i správy Evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku.

8 Nur zwei Beispiele: Wolfgang Kessler, Grenzkampf und nationale Minderheiten in Polen 1919 – 1921, in: Hans Lemberg / Peter Heumos (Hg.), Die Tschechoslowakei und Ostmitteleuropa im Jahr 1919, München 1993, 177-188; Frank Golczewski, Deutsche und Ukrainer 1914 – 1939, Paderborn 2010.

Recenzovaná publikácia pozostáva zo siedmich chronologicky na seba nadväzujúcich kapitol. Prvá, alebo tiež úvodná kapitola knihy, má názov *Pred Tolerančným patentom* (s. 11-30) a čitateľa stručne oboznámi so životom štrbských evanjelikov v období pred rokom 1781. Obec Štrba už od stredoveku patrila medzi najväčšie dediny v Liptove a pomerne krátko po reformačnom vystúpení Martina Luthera v nemeckom Wittenbergu (1517) sa jej obyvateľstvo prihlásilo k jeho učeniu. Autor tak svoje rozprávanie začína v 2. polovici 16. storočia, a teda v čase, keď myšlienky reformácie prenikli takmer do všetkých kútov vtedajšieho kráľovského Uhorska. Následne pomocou zachovaného pramenného materiálu rekonštruje dejiny štrbského evanjelického cirkevného zboru počas 17. a 18. storočia.

Druhá kapitola, ktorá z hľadiska svojho obsahu spadá už do obsahového jadra publikácie, nesie pomenovanie *Jozef Fonet – prvý potolerančný evanjelický farár v Štrbe* (s. 31-80). Autor sa v nej bližšie venuje histórii rodiny Fonetovcov, a to osobe Juraja Fonetu a najmä jeho syna Jozefa. Jozef Fonet, medzi ktorého predkami možno nájsť francúzskych hugenotov, sa štrbským evanjelickým farárom stal v roku 1784. V tom istom roku si štrbskí luteráni postavili kostol, ktorý však nemohol mať vežu či zvony a bol situovaný na okraji dediny. Okrem vykonávania pastoračnej činnosti bol Jozef Fonet aktívnym literátom (napísal viacero teologicko-filozofických prác) a zaujímali ho tiež náleziská zlata vo Vysokých Tatrách, konkrétne na úpätí Kriváňa. Veľký dôraz kládol na vzdelávanie mládeže (i dospelých), preto krátko po jeho príchode bol do Štrby prizvaný aj evanjelický učiteľ Matej Madaras. Počas Fonetovho pôsobenia sa v roku 1803 v tunajšom evanjelickom cirkevnom zbore uskutočnila prvá vizitácia od prijatia Tolerančného patentu, ktorú viedol samotný superintendent Preddunajského dištriktu Daniel Crudy.

Tretia kapitola má názov *Ondrej Markušovský a jeho doba* (s. 81-114). V nej autor chronologicky nadväzuje na predchádzajúci text, tentoraz však cez optiku histórie rodiny Ondreja Markušovského, ktorý sa štrbským farárom stal po smrti Jozefa Fonetu v roku 1811. Pre obyvateľov obce to boli ťažké časy spojené so zemetrasením roku 1813, čo malo tragický dopad na celý podtatranský región. Rovnako tvrdo, ak nie viac, zasiahla do života tunajšieho obyvateľstva epidémia cholery v roku 1831. Aj pod vplyvom týchto udalostí sa syn Ondreja Markušovského Ludovít rozhodol študovať medicínu a časom sa z neho stal jeden z popredných lekárov v rámci celého Uhorska. Autor opäť pomerne podrobne analyzuje situáciu v štrbskom evanjelickom zbore, a to aj za pomoci druhej potolerančnej vizitácie, ktorú viedol superintendent Preddunajského dištriktu Michal Kováč-Martini v roku 1824.

Štvrtá kapitola s názvom *Ján Droppa – farár i revolucionár* (s. 115-170) je venovaná osobe Jána Droppu, ktorý prijal uprázdnené miesto evanjelického farára v Štrbe v roku 1837. Okrem pastoračnej činnosti sa ako príslušník štúrovskej generácie angažoval aj v slovenskom národnom hnutí. Bol v osobnom kontakte s mnohými jeho predstaviteľmi vrátane Ludovíta Štúra. Bol stúpencom uzákonenia spisovnej slovenčiny v Hlbokom roku 1843 a tiež jej používania v praxi. V druhej polovici 19. storočia sa angažoval za vznik Matice slovenskej a finančne podporoval slovenské evanjelické gymnázium v Revúcej. Odmietal spojenie uhorských luteránov s kalvíni z obavy pred pomadařením slovenských zborov. Aj preto podporoval uvedenie Cisárskeho patentu z roku 1859 do praxe, keďže podľa neho sa mal panovník stať najvyšším predstaviteľom Evanjelickej cirkvi a. v. v habsburskej monarchii.

Jeho syn Cyril Droppa bol prvým evanjelickým kňazom, ktorý prišiel na pozvanie slovenských luteránov do USA, kde založil slovenskú evanjelickú farnosť. Autor pri písaní kapitoly čerpal okrem iného z dvoch vizitácií, ktoré sa uskutočnili v rokoch 1838 a 1871.

Piata kapitola má názov *Cyril Bodický, štrbský farár v rokoch 1888 – 1898* (s. 171-186). A hoci bol farárom tunajšieho evanjelického cirkevného zboru iba jednu dekádu, významne sa zaslúžil o posilnenie jeho slovenského charakteru, a to aj napriek tomu, že sa kvôli tomu dostával do konfliktu s novozvoleným biskupom Preddunajského dištriktu Fridrichom Baltíkom. Počas Bodického pôsobenia bol Liptovský seniorát, do ktorého spadala aj štrbská farnosť, pričlenený k Potiskému dištriktu. Ten bol podobne ako ostatné dištrikty zreorganizovaný takým spôsobom, aby pri spoločných hlasovaniach o cirkevných záležitostiach dosahovali väčšinu maďarskí luteráni.

Šiestu, rozsahom najmenšiu kapitolu, pomenoval autor *Miloš Kišš – nový štrbský farár na prelome storočí* (s. 187-194). Ten počas svojho krátkeho pôsobenia v Štrbe (iba štyri roky) pokračoval v práci svojho predchodcu. Obzvlášť veľký dôraz kládol na to, aby si štrbskí luteráni uchovali slovenské národné vedomie a aby sa farnosť nezadlžovala.

Posledná kapitola publikácie *Cyril Harman – farár v Štrbe na prelome dvoch „vekov“* (s. 195-228) zachytáva obdobie, keď maďarizácia Evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku kulminovala. Nový štrbský farár v spolupráci s učiteľom Milošom Janoškom sa snažili tomuto maďarizačnému tlaku aktívne vzdorovať. Prejavilo sa to napríklad v roku 1908, keď Štrbäania odmietli zriadenie štátnej uhorskej (= maďarskej) školy a uprednostnili financovanie školy a učiteľov z vlastných zdrojov. V roku 1913 bola urobená posledná vizitácia v sledovanom období, ktorú uskutočnil biskup Potiského dištriktu Henrik Geduly. Ten vyčítal liptovským evanjelickým farárom nielen nedostatok uhorského vlastenectva, ale aj ich odmietanie maďarčiny ako liturgického jazyka. O rok neskôr, keď v Európe vypukla prvá svetová vojna a začala mobilizácia, musel v rámci nej narukovať aj Cyril Harman. Krátko nato bol však zo služby prepustený a po zvyšné roky trvania vojny zostal v Štrbe, kde si plnil svoje kňazské povinnosti.

Celý text knihy veľmi dobre dopĺňajú početné farebné i čiernobiele obrazové ilustrácie (dobové listiny, olejomaľby štrbských farárov, ich rukopisné zápisy, dobové fotografie a pod.). Každá z kapitol obsahuje detailný poznámkový aparát, pričom nechýba prehľadný zoznam použitých prameňov i odbornej literatúry, ako aj obsiahle anglické resumé. Pozitívne hodnotíme celkové grafické spracovanie publikácie i vysokú kvalitu tlače. Na knihe sa vo všeobecnosti odrazili bohaté skúsenosti jej autora pri písaní odborných, ale zároveň aj bežnému čitateľovi zrozumiteľných historických prác, a preto aj jeho najnovšie monografické dielo možno odporučiť každému záujemcovi o slovenské dejiny.

Martin Hajduk